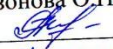

Муниципальное общеобразовательное учреждение
«Исменецкая средняя общеобразовательная школа»

СОГЛАСОВАНО:
Зам. Директора по УВР
Созонова О.П.

от «31» августа 2019 г.

УТВЕРЖДЕНО:

Приказ №

от «31» августа 2019 года

Директор школы

/В.Л.Созонов/

Адаптированная программа
по родному (марийскому) языку и литературе
для обучающихся с ограниченными
возможностями здоровья
с умственной отсталостью
(интеллектуальными нарушениями)

5 класс

Количество часов: марийский язык – 34 часа
марийская литература – 34 часа

Исменцы 2019г.

Умылтарымаш.

Марий йылме дене V класслан паша программе образований стандарт негызеш ышталтын. Тудо тунемше йочалан шинчымаш кукшытым палемда, туп программын ужашыже-влакым урок шот дене шеледа, туныктышылан уроклан ямдылалташыже полышым ышта.

Марий йылме - тиде марий калыкын шочмо йылмыже, эн кугу поянлыкше. Тунемше тидын дене изинекак палыме лиеш. Ача-аван ойыштым кече еда колын, шочмо йылмым тыршен тунемын, ўдыр-рвезе-влак илышлан күлшө пенгыде умылымашым налыт, уш-акылышт шуаралтеш.

Марий йылме дене 5 класслан паша программе туныктымаш пашам кыдалаш школан лукмо шинчымаш стандарт негызеш ышталтын.

Паша программе тыгай ужаш-влак гыч шога:

1. «Марий йылме» предметым тунемме тўн содержанияй:
2. Тунемме ий мучаште йоча мом пален да ыштен моштышаш.
3. Туныктымашын цельже
4. Тунемме предметын школ программыште верже.
5. Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш.
6. Йылме лывыргыме ашан ойыртемеже.
7. Туныктымо годым энертышаш тўн книга.
8. Урок шот дене тематический планированияй.
9. Туныктымо годым кучылтшаш материал.

Программан ойыртемеже тыгай:

- школышто туныктымо пашам марий йылме наукин кызыт виянме күкшытшо деке лишемда;
- тыгодымак тўрло йодыш гыч утларак күлешанжым йочалан умылаш лийшыжым веле тунемаш темла;
- теорийым практика дене чак кылдаш - налме шинчымашым кучылт мошташ - корным палемда.

Программе ваш кылдалтше кок ужашлан шелалтеш:

- тунемше йылме наукин тўрло ужашыж нерген теоретический шинчымашым налшаш;
- шинчымашым кучылт моштышаш (тунемше чаткан да лывырге йылме дене ойлен да возен моштышаш, препинаний знак-влакым йонылыш деч посна шындышаш).

«Марий йылме» предметым тунемме тўн содержанияй

5 класс

1. Йылме- ен- влак коклаште кыл кучымо эн кулешан йон.
2. 1-4 класслаште тунеммым ушештарымаш.
3. Синтаксис да пунктуаций
4. Фонетике. Графике. Орфографий.
5. Лексике.

6. Мутын составше.
7. Мутын вашталтмыже да ышталтмыже.
8. Морфологий да орфографий
9. Лўм мут
- 10.Идалык мучко тунеммым ушештарымаш

Тунемше ий мучаште мом пален да ыштен моштышаш

Палышаш:

- 5 классыште тунемме йылме йылме дене кылдалтше чыла умылымашым;
- тунемме йылме раздел-влакым
- ойлымо да возымо ойырте-м-влакым;
- текстын ойыртежым;
- литератур йылмын ойыртеж-м-влакым

Ыштен моштышаш:

- ойлымо йылме ден литературный йылмым ойырен моштышаш;
- мутым фонетически да состав дене лончылен моштышаш
- каласыме шот дене турло ойлончо-влакым каласен моштышаш, нине ойлончылаште пунктограммым чын мушаш да умылтарышаш
- турло мутер дене пайдаланен моштышаш;
- орфоэлий нормо дене келшышын кутырышаш.
- ик да шуко значениян мут-влакым палышаш, профессиональный, диалектний мут-влакым палышаш;
- синоним, антоним, омоним-влакым муын кучылт моштышаш;
- лум мутын значенийжым, морфологический ойыртежым пален да ойырен моштышаш;
- лум мутым состав дене да ышталтме шот дене, морфологический лончылышаш;
- лўм мутым числа, лица да падеж дене вашталтен моштышаш;
- лўм мутым тыгак морфологически, кок главный членан предложенийым синтаксически лончылен моштышаш;
- палыме орфограммым мушаш да мутым кузе чын возаш кўлмым умылтарышаш;
- чыла гласный ден согласный йўкым литературно чын каласышаш;
- тунемме пунктограммым предложенийыште мушаш да умылтарышаш;
- лўм мутым числа, лица да падеж дене вашталтен моштышаш;
- текстым ужашлан чын шеледышаш, келшыше вуймутым пуышаш;
- текстым лудын, тудын кутырымо, научный да сылнымутан стильжым палышаш;
- классыште тунемме тема почеш изи ойлымашым возен моштышаш
- идалык мучаште посна теме почеш выступленийым чонышаш, йолташ-влак ончылно ойлен кертшаш.

Туныктымашын цельже:

- **йочанкультуроведческийкомпетенцийжымвияндаш**(шочмойылмымйөраташтуныкташ, тудынпояндасөралулмыжымшижашполшаш)
- **лингвистическийкомпетенцийжымвияндаш**(йылмезакон-влакымсайыпален,мутер-влакымкучылтынойымчоненмошташтуныкташ)
- **коммуникативныйкомпетенцийымвияндымаш**(шкешонымашымрадамлен.чынулмымушандаренкаласен, йолташ-влакочылноойлаштуныкташ)

Туныктымашынзадачиже-влак:

- туныктымопашаФГОС-ланкелыштаралтшаш;
- чыла йоча ик семынак шинчымашым налшаш;
- урок да урок деч ордыжысö пашам ваш кылдыман да ик корно дене вияндыман;
- түрлө үчашымаш, проект да шымлымаш пашалам шуктен шогыман;
- ончыкылык пашам изинек ойыраш, илышыште күлешан айдеме лияш ямдылыман.

Пашан лектышыже:

Личностный

Тунемше- влакын шинчымашым налаш кумыландаш, шкевуя тудым погаш, информационный тўняште шинчымашым чумыраш туныктымаш. Тидланзанятийлаштепардагрупподенепашамыштыктымаш.

Метапредметный:

1) регулятивный:

Туныктышын вуйлатымыж дене у пашан күлешлыкшым муын моштымаш, практически пашам шымлен ,уло кумыл дене ыштымаш.

2) познавательный:

Шинчымашым келгемден, түрло лончылымашым ыштышаш. Тидлан түрлө материалым кучылтшаш. Электрон мутер полшымо дене кажныже шканже марий йылме дене шинчымашым чумырышаш.

3) коммуникативный:

Группышто, пар денат пашам ыштен моштышаш, тидлан шке шонымашым каласкален, йодышым пуэден, вес енын шонымашыжым колыштын да аклен, келшен пашам ыштен моштышаш.

Тунемме предметын школ пашаште верже

Марий йылмым тунемаш чылаже идалыкыште ОВЗан йочалан 34 шагат пуалтеш

Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш

Йылме нерген мутланымаш-1

Ончыч тунеммым ушештарымаш-2

Синтаксис пунктуаций-10

Лксике -5

Мутын составше- 1

Мут ышталтмаш да мут вашталтмаш- 4

Морфологий да орфографий. Лўм мут.- 3

Шинчымашым тергыме тест- 2

Диктант- 4

Изложений -1

Текст дене паша- 1

Йылме лывыртыме паша.

Йылме лывыртыме паша кок йыжынан. Иктыже - йылмын пўтынъ поян йўнжым, ты шотыштак синоним мутвундыжым да стиль тўсшым тунеммаш .

Весыже - синтаксически кылдалт кодышо текстын шкевуя ыштымаш, ойлен але возен чонымаш. Тидлан лўмынак йылме лывыртыме урок эртаралтеш. Утларак кўлешанже – йоча шке шонымыжым монолог семын кўрылтде каласкален (возен) пуаш тунемшаш.

Кўрылтде кутырымо (возымо) йылмым чаткандыме тўн йон-влак тыгай улыт:

- а) йодышлан кумда вашмут;
- б) тўрло изложений;
- в) тўрло сочинений.

Текст нерген тўналтыш класслаште налме шинчымашым ушештарымаш да келгемдымаш. Текстын темыже да тўн шонымашыже. Текстым чонымо йон-влак: каласкалымаш, описаний, шонкалымаш..

Тўрло ўзгар, кайык, янлык да вольык нерген возымо текст негызеш тичмаш да кўчык изложений.

Иктаж-могай ўзгар, кайык, янлык да вольык нерген описаний сынан сочинений, мутлан: «Шкемын ыштыме модышем», «Шырчыкомарта», «Пиемлан изи порт», «Пийым ончен кушташ могай онай», «Ола-вула ушкална», «Шонанпыл тўсан агытанем», «Выче-выче вараксимже», «Гули-гули когорченет» да молат.

Ужмо-колмо, илышыште лийше онай, шке паша нерген каласкалыман сочинений, мутлан: «Икана чодырашке миенна ыле...», «Вот вет, кузе вет», «Вер-шорнам ужартена», «Пўртўсын танже улына», «Авам дене пырля фермыште», «Школ пакчаште» да молат.

Сўретым ончен каласкалыман сочинений.

Грамматический сочинений.

Тўрло увертарымашым возаш тунеммаш. Пырдыжгазетлан але «Ямде лийлан» увер-земеткым возымаш. Мутланаш туньктымаш.

Туньктыммо годым энертышаш тўн книга

Паша программим тыгай книга-влаклан энертен возымо:

-программе «Марий йылме дене тўн школлан примерный программе. V – IX класс», Йошкар-Ола, 2013 ий.

Учебник: В.В.Кузнецов, Н.В.Кузнецов. Марий йылме. 5-ше класслан учебник, Йошкар-Ола, 2018 ий.

Марий йылме дене 5 класслан тунемме урокым шеледымаш.

№ п/п	Урокын темыже	Урокын типше	Пуышаш шинчымаш	Йоча мом ыштышаш	Тергымаш, шке семын ыштыме паша	Эртарыме кече
1.	Йылме нерген мутланымаш чонаш.	У шинчымашым Налме урок	Айдемын илышыштыже мутланымаш. Ойлымо да возымо йылме. Диалог да монолог.	Палышаш: мутланыме йылмын кўлешлыкше. Диалог да монологын чоналтмышт. Моштышаш: диалоган да монологан текстым чонышаш.	Лудмо навыкым тергымаш. Текст-влакым теме шот дене радам-лымаш.	
2.	Йўк да буква.	Ушештарымаш урок	Йўк да буква нерген тўналтыш Класслаште тунеммым ушештарымаш.	Палышаш: йўкын кузе ышталтмыжым умылтарышаш, йон ден сон (гласный ден согласный) йўк-влакын ышталтмышт годым лийше ойыртемым палышаш. Моштышаш: йўкым буква полшымо дене ончыктышаш; Ойлымым транскрипций гоч ончыктышаш.	Практический паша. Ойлымым транскрипций дене ончыктымаш. шотлаш.	
3.	Йонйўк да йон буква-влак. Сонйўк да сонбуква-влак	Ушештарымаш урок	Йонйўк да йон буква, сонйўк да сон буква нерген тўналтыш Класслаште тунеммым ушештарымаш.	Палышаш: йонйўк да йон буква, сонйўк да сон буква нерген умылышаш. Моштышаш: йон буква-влакым чын возышаш, мутым слоглан шеледышаш, мутым ик корно гыч весыш кусарышаш; сон буква-влакым чын возышаш, пич шоктышо йон согласный-влакын кузе возалтмыштым умылтарышаш.	Практический паша. Словарный диктант.	
4.	Изложений 1	Йылме лывыртеме паша. Текстым тўрыс почын пуышо изложений дене паша	Текстын темыже да тўн шонымашыже. Микротеме-влак. Текстын планже. Возымо годым эНертышаш мут-влак.	Моштышаш: текстын темыже да тўн шонымашыжым умылышаш, кўчык планым шке ыштышаш; авторын возымо ойыртемым арален коден, изложенийым возышаш.	Изложений возымо навыкым тергымаш.	
5.	Муткылдыш	Комбинированный	Муткылдыш нерген ончыч тунеммым	Палышаш: синтаксис нерген; муткылдыш ден ойлончо кокласе	Практический паша.	

		урок	ушештарымаш. Тўн да рашемдыше мут. Муткылдышым лончылымаш. Муткылдыш – ойлончо – текст.	ойыртеп; текстын кышкарже. Моштышаш: муткылдышым лончылышаш; ойлончо ден текстын ойыртемыштым ончыктышаш.		
6.	Тыглай ойлончо. Каласыме цель дене ойлончын тўрлө лиймыже	Комбини- рованный урок	Тыглай ойлончо нерген ончыч тунеммым ушештарымаш. Каласыме цель дене ойлончын тўрлө лиймыжым нчыктымаш.	Палышаш: ойлончо, ойлончо мучашысе знак нерген тўналтыш классла гыч. Моштышаш: каласыме цель дене тўрлө ойлончым чоҥышаш да лончылышаш.	Практичес- кий паша. Орфограм- ман мут- влак.	
7.	Ойлончын тўн членже- влак.	Ушештары- маш урок	Ойлончын негызше – подлежащий ден сказуемый; нунын синтаксический рольышт. Подлежащий ден сказуемый коклашке тирем шындымаш.	Палышаш: ойлончын тўн членже-влак, подлежащий ден сказуемыйын каласалтмышт. Ойлончын тўн ден ешарыме членже-влакым ойыркалышаш. Моштышаш: ойлончын негызшым мушаш, могай ойлымаш ужаш дене каласалтмыштым ончыктышаш; ойлончым синтаксически лончылышаш	Практичес- кий паша. Ойлончым синтакси- чески лончылы- маш.	
8.	Ешартык. Рашемдык .Умландарыше член.	У шинчыма- шым налме урок	Ешартык, рашемдык, умландарыше член-влак нерген умылымаш, нунын каласалтмышт, ойлончышто рольышт.	Палышаш: ешартыкын йодышыжо-влакым шарнышаш. Моштышаш: ешартыкым ойлончышто мушаш, могай ойлымаш ужаш дене каласалтмыжым ончыктышаш.	Практичес- кий паша.	
9.	Распространенный да Распространенный огыл Ойлончов-лак	Комбини- рованный урок	Тўналтыш класслаште налме шинчымашым ушештарымаш.	Палышаш: ешарыме член-влакын улышт але укешт дене ойлончо- влакын распространенный да Распространенный огыл лиймышт.	Практический паша. Распространенный Огыл ойлончым распрос-	

				Моштышаш: распространенный да Распространенный огыл ойлончовлакым ойыркалышаш, ойлончовлакым второстепенный член-влаклан кӧра кугемдышаш.	траненныйыш савырымаш.	
10.	Текст	ЙЛП	Текстын тўн шонымашыже. Текстын ужашыже-влак, нунын кокласе кыл. Абзац. Текстын тўрлӧ лиймыже. Палышаш: текстын тўн шонымашыжым.	Моштышаш: текстым ужаш-влаклан Шеледышаш (тўналтыш але тезис, тўн ужаш але доказательстве, мучаш але иктешлымаш); текстым ужаш-влаклан шеледышаш; нунын кокласе кылым ончыктышаш (почела да йыгыре (иктӧр) кылдалтмаш); текстын тўрлӧ лиймыжым ончыктен моштышаш (каласкалымаш але повествований, сўретлымаш але описаний, шонкалымаш але рассуждений); текстым абзацлан шеледышаш.	Творческий паша.	
11.	Икгай членан ойлончо. Икгай Членан ойлончышто чарналтыш пале да иктешлышмут .	Комбинированный урок	Тўналтыш класслаште налме шинчымашым ушештарымаш.	Палышаш: икгай членан ойлончонерген умылышаш, икгай член-влакын могай лийын кертмыштым палышаш. Моштышаш: ойлончышто икгай член-влакым мушаш, нуным ончыктышаш, кўлеш ойсем (интонаций) дене лудшаш	Практический паша.	
12.	Савырыммут (обращений)	Комбинированный урок .	Тўналтыш класслаште налме шинчымашым ушештарымаш. Савырыммутан ойлончышто	Палышаш: ойлымо годым савырым-мутын кўлешлыкшым шижшаш; ойлончышто савырыммут ден подлежащий кокласе ойыртемым палышаш. Моштышаш: савырыммутан ойлончышто чарналтыш палым	Практический паша.	

			чарналтыш палым шындымаш	шындышаш, кўлеш ойсем дене лудшаш; чондымо предмет деке Савырныммутым ыштен моштышаш; савырныммутан ойлончо-влакым шке ойышто кучылтшаш. Савырныммутан ойлончым лудаш тунеммаш.		
13.	Тыглай да кыдежан ойлончо-влак (простой да сложный предложений-влак)	Комбинированный урок	Тўналтыш класслаште налме шинчымашым ушештарымаш.	Палышаш: тыглай да кыдежан ойлончо-влакын ойыртемыштым ончыктен кертшаш. Моштышаш: кыдежан ойлончо-влакын ужашлажым лончылышаш, кылдалтме йоныштым ончыктышаш.	Практический паша. Тыглай да кыдежан ойлончо-влакым лончылымаш.	
14.	Ушем мутан кыдежан ойлончо (союзан сложный предложений)	У шинчымашым налме урок	Кыдежан ойлончо кўргысō тыглай ойлончо-влакын кок главный членге улмышт; тыгай годым ужаш-влакын ваш кылдалтмышт, чарналтыш палым шындымаш. Кыдежан ойлончо кўргысō тыглай ойлончо-влакын ушем мут дене кылдалтмышт.	Палышаш: Кыдежан ойлончо кўргысō тыглай ойлончо-влак кокласе кылым ужшаш. Моштышаш: кыдежан ойлончо-влакым чын возышаш, чарналтыш палым шынден моштышаш да кўлеш ойсем дене лудшаш. Кыдежан ойлончым синтаксически лончылышаш.	Практический паша.	
15.	Вияш оян ойлончо Диалог	Комбинированный урок	Вияш оян ойлончо нерген Тўналтыш класслаште Тунеммым ушештарымаш. Вияш ой да авторын мутшо. Вияш оян ойлончышто Чарналтыш палым шындымаш.	Палышаш: вес еҥын ойжым каласыме йоным умылышаш, вияш оян ойлончын кузе чоҥалтмыжым палышаш. Моштышаш: вияш оян ойлончым чын чоҥышаш, кўлеш годым авторын мутшым ойлончышто тўрлō вере шындышаш; вияш оян ойлончышто знакым чын шындышаш, схемым ыштышаш.	Практический паша.	

16.	«Синтаксис. Пунктуаций» темым иктешлымаш	Практикум урок	«Синтаксис. Пунктуаций» темым умылымым тергымаш.	Моштышаш: тунемме чыла темылан чын вашмутым пуэн кертшаш.	Тест почеш шинчымашым тергымаш.	
17.	Диктант .	Шинчыма- шым тергыме урок	«Синтаксис. Пунктуаций» темым кузе умылымым тергымаш. Грамматический пашам шуктымаш.	Моштышаш: лудмо почеш возышаш, теме почеш пуымо грамматический заданийым шуктышаш.	Грамматический заданиян тергыме паша.	
18.	Мутын лексичес- кий да грамматический значенийже Ик значениян да шуко Значениян мут-влак	У шинчыма- шым налме урок	Лексике. Ойлымо культур. Мутын лексический да грамматический значенийже. Марий мутер дене паша.	Палышаш: лексике нерген умылышаш, мутын лексический да Грамматический значенийыштым палышаш; мутланыме годым йылме этикетым шуктышаш. Моштышаш: палыдыме мутын значенийжым мутер почеш умылтарен кертшаш; мутын лексический да грамматический значенийже-влакым ойыркалышаш; ойлымо, возымо годым мутым шке значенийже дене кучылтшаш.	Мутер- влак дене пашам ыштен моштымаш	
19.	Мутын тўн да вончешта рыме значенийже	У шин- чымашым налме урок	Шомакын тўн да вончештарыме значенийже Сылнымутан литературышто Вончештарыме значениян мут-влакым кучылтмаш. Вончештарыме значениян Шомакым мутерлаште ончыктымаш.	Палышаш: тўн да вончештарыме значениян мут-влак нерген умылышаш. Моштышаш: вончештарыме значениян мутын лексический значенийжым умылтарышаш; кўлеш годым тыгай шомакын значенийжым мутер почеш кычал мушаш; ойлымо, возымо йылмыште вончештарыме значениян мут-влакым кучылтшаш.	Руш йылме гыч марий йылмыш кусарымаш.	
20.	Омоним Синоним Антоним	Комбини- рованный урок	Омоним нерген ончыч налме Шинчымашым ушештарымаш.	Палышаш: омоним нерген умылышаш. Моштышаш: омоним да шуко значениян мут-влакым	Мутер диктантым возымаш.	

			Омоним да шуко значениян мут. Омоним-влакын тўрлө лиймышт.	ойыркалышаш; омоним-влакым мутерлаште кычал мушаш.		
21.	Чылалан палыме да диалект мут-влак Тўрлө специальность дене кылдалтше мут-влак. Архаизм. Неологизм	У шин-чымашым налме урок	Чылалан палыме да диалект мут-влак нерген умылымаш. Марий йылмын наречий ден говоржо-влак. Диалект да диалектизм-влак. Сылнымутан литературышто диалект мут-влакым кучылтмаш. Тўрлө паша дене кылдалтше мут-влак.	Палышаш: чылалан палыме да диалект мут-влакым ойыркалышаш. Моштышаш: литератур йылмысе мут-влакым кучылташ тыршышаш, кўлеш годым диалект шомакын лексический значенийжым мутер почеш пален кертшаш. Палышаш: тўрлө паша дене кылдалтше мут-влакым ойыркалышаш.	Текстлаште вашлиялтше диалект шомак-влакым литератур йылмылан кельштарымаш. Практический паша	
22.	Марий йылмысе мут-влакын Кушеч лиймышт. Фразеологий	У шин-чымашым налме урок	Марий мутын историйже дене палдарымаш. Кўэмалтше савыртыш-влак.	Палышаш:этимологий, фразеологий шомак-влакын значенийыштым. Моштышаш: чылт тошто марий мут-влакым каласен кертшаш; кўэмалтше ойсавыртыш-влакын Значенийыштым умылтарышаш, кўлеш годым мутер почеш рашемдышаш.	Практический паша. Мутер почеш Кўэмалтше ойсавыртыш-влакын значенийыштым кычалмаш.	
23.	Диктант	Шинчымашым тергыме урок	Лексике. Грамматический паша.	Моштышаш: лудмо почеш возышаш; шке йонгылышым муын моштышаш; грамматический заданийым шуктышаш.	Грамматический пашан диктант.	
24.	Мутын ужашлаже Муттўн ден мутвож Мутмучаш да муттун Суффикс да приставке	Ушештарымаш урок	Тўналтыш класслаште налме шинчымашым ушештарымаш. Мутвож. Икгай вожан мут-влак.	Палышаш: мутвож, муттўн, суффикс да мутмучашым палемдышаш. Моштышаш: тунемме чыла тўрлө Морфемымат ончыктен; икгай вожан мутым ужшаш да пример шотеш каласен кертшаш.	Практический паша. Мут-влакым состав дене лончылы-маш.	

25.	Мут ышталтме тўн йөн-влак	У шин-чымашым налме урок	Мут ыштыме йөн-влак: Суффис полшымо дене, мут ушалтме дене, мут мужырлалтме дене, приставке полшымо дене, ик ойлымаш ужашын весыш вончымыж дене.	Палышаш: мут ыштыме тўн йөн-влакым палышаш да ончыктышаш. Моштышаш: мутын ышталтме йөнжым графически ончыктышаш; темлыме йөнлан примерым каласышаш.	Практический паша. Мут ышталтме йөнным ончыктышаш	
26.	Мут вашталтмаш да мут ышталтмаш	У шин-чымашым налме урок	Мут вашталтмаш. Мут ышталтмаш. Нунын коклаште икгайлык да ойыртемы.	Палышаш: мутын вочмык (падеж), числа да лица дене вашталтмыже; суффикс, приставке, шомак ушалтме да мужырлалтме дене вес лексический значениян мут-влакын ышталтмышт. Моштышаш: мутын ышталтме да вашталтме йөнлаштым ойырышаш; тўн ойыртемыштым ончыктышаш.	Практический паша. Мут-влакым ыштымаш да вашталтышаш.	
27.	Мут ышталтме морфологический йөн.	У шин-чымашым налме урок	Мут-влакым ыштыме йөн-влак: морфологический (суффикс полшымо дене) да лексико-синтаксический (мут ушалтмаш да мужыр-лалтмаш) йөн-влак	Палышаш: у шомак-влакым ыштыме йөн-влакым. Моштышаш: мут ышталтме тўн йөн-влакым кучылтшомутым, наречийым, глаголым вес мутла гыч суффикс-влак полшымо дене ыштышаш; нине ойлымаш ужашлам ышташ полшышо, чўчкыдын кучыл- талтше суффикслам вес мутлашке ушен моштышаш.	Практический паша. Мут-влакым морфологический йөн дене ыштымаш.	
28.	Мутышталтме лексико-синтаксический йөн	У шин-чымашым налме урок	Мут ышталтме лексико-синтаксический йөн. Йыгыр-мутым возымаш.	Палышаш: мутым ушымо да мужырлымо дене у мутын ышталтмыже; йыгырмут-влакын шочмышт. Моштышаш: мут-влакым ушен да мужырлен; йыгырмут-влакым чын	Практический паша. Йыгырмут-влакым чын возымаш.	

				возышаш; мутын кузе возалтшашыжым орфографий мутер почеш тергышаш.		
29.	«Мутын составше» да «Мутын ышталтмыже да вашталтмыже» теме- влакым иктешлымаш.	Практикум урок	«Мутын составше» да «Мутын ышталтмыже да вашталтмыже» теме- влакым умылымым тергымаш	Моштышаш: тунемме теме-влак почеш темлыме йодыш-влак чын вашмутым пуэн кертшаш.	Тест почеш шинчыма- шым тергымаш.	
30.	Диктант	Шинчымашым тергыме урок	Мутын составше. Мутын ышталтмыже да вашталтмыже. Грамматический заданий.	Моштышаш: лудмо почеш возышаш; шке йонгылышым муын моштышаш; грамматический пашам шуктышаш.	Грамматический Пашан диктант	
31.	Ойлымаш ужаш нерген Ушештарымаш. Лум мутын ойыртемже-влак	Комбини- рованный урок	Морфологий нерген ушештарымаш. Самостоятель- ный да служеб- ный ойлымаш ужаш-влак.	Палышаш: морфологий нерген, тўрл ^о ойлымаш ужаш-влак нерген. Моштышаш: самостоятельный да служебный ойлымаш ужаш- влакым ойыркалышаш; тунемме ойлымаш ужаш-влакын тўн ойыртемыштым ончыктен моштышаш; посна признак почеш примерым каласышаш	Ончыч тунеммым тергымаш.	
32.	Лум мутын числаже Лум мутын вочмык (падеж) дене вашталтмыже	У шин- чымашым налме урок	Лум мутын единственный да Множественный числаже. Единственный числаште гына каласалтше лум мут-влак. Шотлымо чот мут почеш, тыгак шуко, шагал, ятыр, икмыняр шомак почеш лум мутын единственный	Палышаш: лум мутын числа ойыртемжым, икмыняр мут пелен кузе кучылталтмыжым. Моштышаш: лум мутын числа формыжым чын кучылтшаш; единственный числаште гына кучылталтше лум мут-влакым ойышто чын кучылтшаш; лум мутан предложений-влакым чын чонгышаш.	Практичес- кий паша.	

			числаште каласалтмыже. Нине, нуно олмештыш мут почеш лўм мутын множественный числаште каласалтмыже.			
33.	Лўм мутын ышталтмыже	У шин- чымашым налме урок	Лўм мутым ыштыше морфологический да лексико- синтаксический й°н-влак. Лўм мут-влакым ыштыше суффикс-влак. Йыгырмут- влакым возымаш. Лўм мутым лончылымо радам.	Палышаш: лўм мут-влакым ыштыме й°н-влак. Моштышаш: у лўм мут-влакым ыштышаш, ышталтме йоныштым ончыктышаш; сложный лўм мут- влакым чын возышаш. Йыгырмут- влакым возымо годым кокытеланыме годым орфографий мутер дене пайдаланышаш. Лўм мутым морфологически лончылышаш.	Практичес- кий паша.	
34.	Диктант	Шинчима- шым тергыме урок	Лўм мут. Грамматический паша.	Моштышаш: лудмо почеш возышаш; шке йонгылышым кычал мушаш; грамматический заданийым шуктышаш.	Граммати- ческий пашан диктант.	

дене паша программе

Туныктымо предметын ойыртеме

5-ше классыште тунемме предметн ойыртеме семын «Марий литератур. Тўн школан примерный программыште» палемдыме:

«5 –ше классыште тунемше – влак системлыме литератур курсышко куснат. Литературым мут искусство семын умылымаш, фольклор да сылнымутан произведенийлаште образым чонымо йўн – влакым рашемдымаш ондакысе лудмо опыт да у материал негызеш вияныт.

Тыште калык ойпого поянлык(йомак, калыкмут, тушто, калык пале, ойўро) кумда верым налеш. Посна тушкам ыштат: шочмо литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар – влакын творчествошт, йоча – влакын илышыштым сўретлыше да пўртус теме дене кылдалтше тўрлў жанран произведений – влак. Тўрыс лончылалтыт басне да литератур йомак жанр – шамыч. Кугу тўткыш сылнымут текстын ойыртемалтше палыжлан, образым рашемдымылан да тудым чонымо йўн- влаклан ойыралтеш».

Предмет дене ыштышаш паша

5- ше классыште тунемше – влак текст дене пашам ыштымышт годым утларакше сюжет виянмым да герой – шамычын койыш – шоктышыштым эскерат. Нуно, йонгылыш лийде, келшыше да келшыдыме герой – влакым ойырат, действий кузе виян толмым ончыктен кертыт. Урокушто утларак тўткышым геройын молан тыге але туге ыштымыжлан ойырыман, умылтараш тыршыман.

Тиде классыште сылнымутан текстым лончылаш туныктыман. Изирак текст гыч але ужаш гыч тўнгалын, кугурак текст - влакланат планым чоныман. Герой – влакым тўшкалымым кўлешан пашалан шотлыман. Тыгодым герой – влакын мо дене икгай улмыштым палемдыман.

Текстым йылме могорым лончылымаш шке вержым мушаш. Сылнештарыме йўн – влакым кычалмаш, ойыртемалтше ойым палемден каласымаш йочан лексикым вияндаш полшат.

Утларак жапым текстысе ужаш – шамычым йукым чын шынден лудмылан ойырыман. Наизусть ойлымо годымат тидын нерген мондыман огыл.

Лудын лекме деч вара сылнымутан текст айдеме деч вашке ок ойырло. Тидым шотыш налын, герой дене умбакыже мо лийын кертме нерген мутланымаш йоча йылмым да фантазийым виянда. Садлан тиде йўным моштен кучылтман.

Текст почеш каласкалымаш нерген посна палемдыман. Лудмо текст почеш тўрыс шарнен каласкалыме деч посна утларак жапым кўчыкемден, ойырен луктын, посна верым умылтарен, шкегыч ешарен каласкалымашлан ойырыман. Тыгодым йоча кўлешыжым ойыркалаш, иктешлаш, шонаш тунемеш.

Шке семын лудаш да лончылаш темлыме произведений – влакым кызытсе илышын йодмыж семын эртараш тыршыман. Тыште тўрлў йўным кучылташ лиеш – туныктышо шке шоналтен ямдылышаш.

Тунемме предметын школ планыште верже

Марий литературым тунемаш 5 классыште идалыкыште ОВЗан йочалан 34 шагат ойыралтеш.

Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш

Литератур произведенийым лудаш да тунемаш – 30 шагат

Йылме лывыргыме паша – 4 шагат

Туныктымо годым энэртишаш тўн кннга

Е.М.Иванова, Т.Н.Воронцова. Марий литератур: визымше класслан учебник – хрестоматий.- Йошкар – Ола: Марий кннга савктыш,2005.

Тунемме курсын содержанийже

№ п\п	Содержаний	Шагат чот
1	Ончылымут	1
2	Калык ойпого	2
3	Йомак «Ший пўян Ший Пампалче»	2
4	Литератур йомак. Пет. Першут «Кутко сўан» Шке семын лудаш да кангашаш. ЙЛУ	2 1
5	Марий литературын тўналтыш ошкылжо (С.Чавайн «Ото» Н Мухин. Г.Микай «Могай айдемым огыт пагале?» ЙЛУ)	7 (2 2 2 1)
6	Марий литературышто йоча тўня (М.Шкетан. Шабдар Осып М Казаков И Одар Н.Ильяков	8 (2 2 1 1 2)
7	Ава – кава (А.Александров – Арсак З.Дудина «Аваем, шергаканем» ЙЛУ)	3 (1 1 1)
8	Шочмо кундеммысе пўртўсын волгыдо сынже (К.Беяев В.Колумб А.Федоров Шадт Булат Шке семын лудаш да кангашаш. ЙЛУ)	6 (2 1 1 1 1)
9	Шочмэл – чевер (С.Вишневский Н.Сильби	2 (1 1)

10	Ешартыш жап	1
	Чылаже	35

Ончылмут

Сылнымутан литератур – мут искусство. Лудшыен да книга. Йӱратыме произведений, автор. Тунемме книга да тудын геройжо.

Литератур теорий: сылнымутан литератур – мут искусство.

Калык ойпого

Калык ойпого – калык чон поянлык. Тудым каласкалыше да погышо – влак. Калык ойпогын шарлымыже.

Калыкмут

Калыкмут – калыкын уш – акылжым, илыш опытшым келгын почын пуышо сылне ой. Тудын тематикыже. Калыкмутын шонымашым тичмашын. да иктешлен, раш каласымыже, ойым аклаш кучылталтмыже, туныктен каласыме вийже да айдеме илышын тӱрлӱ йыжынлажым авалтымыже. Ожнысо да кызытсе паша, элым йӱратыме да аралыме, айдеме илыш да койыш нерген калыкмут – влак.

Тушто.

Туштын посна предметым але пӱртӱс кончышым сылнын туштен каласыше, калыкын аллегорий сынан шонымашыжым кумдан почын ончыктышо вийже. Паша, пӱртӱс вий, вольык да янлык нерген тушто – влак.

Калык пале

Кугезе марийын пӱртӱс кончышым, игече вашталт толмым тӱткын эскерен шогымыжым калык палым шочыктымыжо. Пӱртӱс да айдемын койыш – шоктышыж дене кылдалтше калык пале – влак.

Ойӱро

Ойӱрын кугезе марий калыкын йлыш йӱлаж дене кылдалтмыже да ойыртегалтше философийжым, илыш педагогикыжым да туныктымашыжым самырык тукумлан почын ончыктымыжо.

Калык ойпогын тыгыде жанржын чоңалтмыже, сылнылыкше, йылме ойыртегалтше.

Йомак

Лудаи да тунемаи

«Ший пӱян Ший Пампалче»

Йомакысе тӱн геройын – Пампалчын_ ойыртегалтше койыш – шоктышыжо, сын – кунжо. Моло герой – влакын койышышт.

Йомакын тӱн шонымашыже. Айдемын шке пиал, порылык верч кучедалмыже. «Осал» да «поро» концеп – влакын рашемдалтмышт.

Йомакын юзо тӱсшӱ, йылме ойыртегалтше.

Литератур теорий да историй: калык ойпого (фольклор).

Фольклорын жанрже – влак. Янлык нерген, юзо да илыш йӱла дене кылдалтше йомак – влак. Йомакысе герой – влак. Сюжет. Фольклор произведений – влакын ойыртегалтше йылмышт да чоңалтмышт.

Шке семын лудаи да канашаи

Марий да родо – тукум калыкын йомакышт. «Чоя шоншо», «Йорло да поян изак – шоляк – влак» (марий калык йомак – влак), «Кузе купеч кечым петыраш шонен» (удмурт калык йомак), «Меран» (манси калык йомак)

Литератур йомак.

Лудаш да тунемаш.

Пет. Першут. «Кутко сўан»

Йомак гоч калыкын келшен илымыжым, пиалжым, тыныс илышым арален кертмыжым ончыктымаш. Йомакысе персонаж – влакын койыш – шоктышышт. Марий илыш – йўла.

Почеламут формо дене возымо йомак. Йомак – поэмыште фольклор традиций (чоңалтмыже, герой – влакын образышт, тема , тўн шонымаш, йылме ойыртом).

Йомакын каласкалышын (повествовательын) образше.

Литератур теорий да историй. Литератур йомак. Автор. Повествователь. Чын илыш кончыш да фантастике. Тема .Тўн шонымаш.

Шке семын лудаш да канашаш

К.Беляев «Кў тыгай патыр?», Б.Данилов «Тўняште мо эн писе, патыр да мастар?», Осмин Йыван «Маска мўй»

Марий сылнымутын тўнгалтыш ошкылжо

С.Чавайн Марий литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар.

Лудаш да тунемаш

«Поэт лўмем кузе лекте», «Ото»

Марий сылнымутан литературышто поэтын шочмыжо. С.Г.Чавайнын тыршен тунеммыже, калык ойпого деке шўманмыже, тудым шке творчествоштыже устан кучылтмыжо. Сылнымутан книган да калык ойпогын ончыкылык писательым шкегыч возаш кумыландымышт. Икымше марла почеламутын шочмыжо. Поэт – калыкын ончыленже, илышым келгын умылышо гражданин.

«Ото» почеламут. Авторын пўртўс да айдеме илышын нравственный сынжым романтический шўлыш гыч почын пуымыжо.

Почеламутын аллегорий сынже

Н.Мухин. Шочмо калыкым, поян пўртўсым, уста еным моктышо поэт.

Лудаш да тунемаш

«Ото»

Почеламутышто отын символ сынан образше. Поэтын пўртўсым орлыкан шемер кресаньыкын шинчаж дене ужын сўретлымыже. Произведенийын сылнылык ойыртомже.

«Кайык – влак», «Йолагай ден Пулагай».

Авторын марий калык ойпого традицийлан энгертымыже. Почеламут – влакын нравственный негызышт, чоңалтме ойыртомешт.

Г.Микай – марий сылнымутышто басне жанрлан негызым пыштыше поэт – баснописец.

Лудаш да тунемаш.

«Маскаиге», «Пормо»

Баснылаште вольыкын, янлыкын да насекомыйын образышт.

«Маскаиге» басныште маскаигын образше гоч шкем гына йўратыше, ача ава помышеш нимогай ойгым ужде кушшо, илышым палыдыме, молын ойгым умылыдымо еным сўретлымаш.

«Пормо» басныште пашам йўратыдыме, ег пўжвўд дене илаш тыршыше айдемын тўсшў. Осал койыш ваштареш кучедалмаште чынын сенымыже, калыкын вий – куатше.

Тоштымой (аллегорий) айдемын посна койышыжым сүретлыме йбн.

Басныште калык уш – акылым, илышумылымашым ончыктымаш . Тудын фольклор негызше, почеламут формыжо, чоңалтмыже. Басныште мораль да тудын верже.

Г.Микайын басныже – влакын йылме ойыртемашт.

Г.Микай да И.А.Крылов.

Литератур теорий: басне нерген умылымаш. Эзоп йылме. Сюжет. Туштымой. Мораль. Таңастарымаш. Юмор да сатир.

Шке семын лудац да канашаш(1 шагат)

М. В. Васильев (ўпымарий). «Пырыс ден шыл», «Пырыс ден коля»

С.Вишневикий. «Порым ыштен», «Шоншо ден имне», «Пундыш».

Г.Микай. «Шыга», «Увыра», «Корак», «Пире», «Пырыс».

Н.С.Мухин. «Шочмо – кушмо мландем», «Йўд».

С.Г.Чавайн. «Памаш», «Шошым», «Кенез».

Марий сылнымутышто йоча тўня

М.Шкетан. Йоча тўням келгын умылышо писатель

Лудац да тунемац.

«Мичун уке ачажат»

Ойлымашын 1920 ийласе илыш чынеш негызлалтмыже. Жапын ойыртежым, калык илыш – йулам да айдемын койыш – шоктышыжым сүретлымаште писательын мастарлыкше.

Мичун сын – кунжо, илыш нелылыкым сенген лекташ тыршымыже, вий – куатше.

Йочан илыш пўрымашыштыже аван, ял калыкын, Оксийын, Курий ден ватыжын да туныктышын верышт. Персонаж – влакын нравственный тўсышт, илыш ойыртемашт, сын – кунышт, койыш – шоктышышт.

Пейзаж да ойлымашын содержанияйже, событий – влак.

Писательын марий егын илышыжым да пўртўсым сүретлымаште мастарлыкше.

Литератур теорий да историй: ойлымаш нерген умылымаш.

Сюжет. Пейзаж да тудын шуктым сомылжо (функцийже). Повествований. Описаний.

Шабдар Осып. Писательын йоча годсо илышыже, ойгыжо да куанже. (3 шагат)

Лудац да тунемац

«Тушка вий дене»

Повестыште айдеме да пўртўс теме. Йоча – влакын пўртўс лонгаште, тўшка пашаште шуаралтмышт. Туныктышо Иван Васильевич икшыве – шамычын илыш опытыштым да илышумылымашыштым шарен толмыжо.

Пайдале мер пашан самырык тукумым куштымаште верже.

Йоча – влакын сын – куаныштым, койышыштым, кумылыштым, шонымашыштым да событий – влакым почын пуымаште авторын усталыкше. произведенийын йылме ойыртеме.

Литератур теорий: Портрет. Сылнымут деталь. Геройын койыш – шоктышыжо.

М.Казаков. Поэтын творчествоштыже йоча илыш.

Лудаш да тунемаш

«*Миша*»

Почеламутын содержанияйже, патриотизм шўлышыжў.

Мишан койышыжо. Сын - кунжо, шочмэлым йбратымыже. Самырык тукум да шочмэл,

Почеламутын чоналтмыже, сюжет дене ойлымаш деке лишыл улмыжо, йылмыже (танастарымаш, эпитет, ойсавыртыш – влак, мутын вияш да вончештарыме значенийже).

И. Одар. Калыкын йлыш – йўлажым, койыш – шоктышыжым сайын палыше писатель

Лудаш да тунемаш

«*Таргылтыш*»

Йоча – влакын сын – кунышт, койыш – шоктышышт, илыш да пўртўс кончыш – влакым умылаш тыршымышт.

Произведенийын калык ойпого да этнографий негызше, мыскара сынже, содержанияйым почын пуымаште пейзажын функцийже.

Ойсавыртыш, эпитет, танастарымаш – влакын, ойлымашын идейный содержанияйжым почын пуымаште рольышт, персонаж – влакын шўм – чон йўлымышт, авторын герой – влак деке кумылжо.

Н.Ильяков. Писатель нерген ой

Лудаш да тунемаш

«*Латик кролик*»

Ойлымаште тарватыме морально – этический йодыш – влак. Ача – ава да йоча – влак кокласе кыл. Самырык тукумым ончен куштымаште ешын верже. Кочан ушан мутшо.

Произведенийын тўн шонымашыже. Текстыште калыкмутын верже.

Шке семын лудаш да кагашаш.

В.Абукаев – Эмгак. «Йошкар энер»

К.Васин «Эчу»

Н.Егоров. Чарайолан жапем

М.М.Иванов. «Мичуш»

М.Шкетан. «Яку», «Якшывай», «Патыр шольо – влак»

Шабдар Осып. «Кориш».

Ава – кава

А.Александров – Арсак

Лудаш да тунемаш

«*Тау, авай*»

Почеламутын тун шонымашыже, нравственный сынже. Лирический геройын ава деке кумылжо, тауштымо шомакше. Аван образше.

Проиведенийын сылнылык ойыртемеже.

З.Дудина . Поэт нерген ой.

Лудаш да тунемаш

«*Авай дене пырля.*»

Ава – йочалан эн шерге да лишыл айдеме. Тудын дене куаныме да кугешныме кумыл. Аван икшывылан волгыдо шижмашым, ылыш – ушаным шочыктышо вий- куатше.

Почеламутын йылме ойыртемже.

Шке семын лудаш да канашаш.

Г.Гладиатов. «Мемнан тукумын ава»

А.Иванова. «Ава кид», «Аваем ош пижым мыланем пидеш»

Д.Исламов «Авай»

Г.Г.Кармазин. «Ава»

С.Николаев. «Авамлан»

В.Осипов – Ярча. «Ава гай шочмо мланде»

В.Петухов «Авам»

В.Регеж – Горохов. «Каласе, авием»

Шочмо кундемысе пүртүсын волгыдо сынже

К.Беляев. Писатель нерген ой

Лудаш да тунемаш

«Изи тумо»

Ойлымашыште пүртүс теме гоч тукум кокласе кылым сүретлымаш. Илалше енын да йочан койыш – шоктышышт, икте – весе деке кумылышт.

Автор – повествовательын Павлыкын волгыдо очыкылыкшылан ушанже. Изи тумын символ сынан образше.

В.Колумб. Поэт нерген ой

Лудаш да тунемаш

«Чодыра йомак»

Поэтын марий чодырам, тудын поянлыкшым волгыдо кумыл дене суретлымыже. Лирический геройын койышыжо, пуртус деке шижмашыже

Авторын аллегорий йоним мастарын кучылтмыжо. Произведенийын сылнылык ойыртемже.

А.Федоров. Марий пүртүсым да йоча тўням келгын шымлыше писатель

Лудаш да тунемаш.

«Выле – выле», «Турый», «Шўшпык»

Авторын пүртүс ылышым тўткын шымлымыже. Марий кундемыште идалыкын тўрлў жапыштыже вашлиялтше кайык – влакын муро йўкыштым, онарыме ойыртемыштым устан почын ончыктымыжо.

Шадт Булат. Поэт нерген ой.

Лудаш да тунемаш

«Ший намаш»

Почеламутышто пүртүсын кумылым нўлтшышо вийже чеверлыкше, поянлыкше. Чыла чонанын да пүртүсын вашкылышт. Памаш – пүртүсым, чыла чонаным иктешлыше символ сынан образ

Лиератур теорий да историй: Лирический почеламут. Рифме. Лирический почеламутын сылнымут образше. Олицетворений. Эпитет. Метафор. Прозо ден почеламут коклаште улшо икгайлык да ойыртем. Кызытсе марий сылнымутышто пүртүс теме.

Шке семын лудаш да канашаш

А.Бик. «Шошо лирике»

В.Бояринова. «Чодыраште»

А.Васильев. «Ломбо пеледыш»

В.Изилянова. «Эр шошым»

Йывн Кырла «Шошо кече»

Ю.Чавайн. «Март», «Апрель», «Май».

Г.Сабанцев. «Кечыйол тошкалтыш дене»

С.Чавайн. «Кенеж»

Шочмэл – чевер

С.Вишневский. Шочмо кундемым моктен мурышо поэт (1 шагат)

Лудаш да тунемаш

«Марий Эл»

Почеламутын патриотизм сынже. Поэтын шочмо калык, шочмо кундем, тудын поянлыкше дене кугешнымыже.

Муро да почеламут: икгайлык да ойыртем.

Произведенийын йылмыже, шонымашым почын пуйшо ойсавыртыш – влак.

Надежда Сильби. Чуваш поэтессе нерген кўчык ой

Лудаш да тунемаш

«Шўмбел Чуваш мландем»

Лирический геройын шочмо кундем дене кугешныме кумылжо. Почеламутышто кажне айдемылан шочмо – кушмо вер эн лишыл, эн сылне улмо шижмашым шындарымаш.

Шке семын лудаш да канашымаш

А.Бик. «Марий Эл»

Л.Дербенев. «Йошкар – Ола»

Н.Егоров. «Курык серем – шочмо верем»

М.Емельянов. «Шочмо вер»

А.Канюшков «Козьмодемьянск»

В.Колумб. «Олаэм»

Сем. Николаев. «Марий чодыра», «Марий лўман ола»

В.Панов. «Илышемын эн чеверже»

Литератур теорий да историй гыч сведений – влак

- Калык ойпого. Фольклор жанр – влак. Янлык нерген, юзо да илыш - йула дене кылдалтше йомак – влак. Йомакысе герой – влак. Сюжет. Фольклор произведений – влакын чоңалтмышт да ойыртемалтше йылмышт.
- Литератур йомак. Автор. Повествователь. Чын илш кончыш да фантастике. Теме. Тўн шонымаш.
- Басне нерген умылымаш. Сюжет. Туштымой. Мораль. Танастарымаш. Юмор да сатир.

- Ойлымаш нерген умылымаш. Сюжет. Портрет. Сылнымутысо рашемдыш (сылнымут деталь). Геройын койыш – шоктышыжо. Пейзаж да тудын шуктым сомылжо. Повествований. Описаний.
- Лирический почеламут. Рифме. Лирический почеламутын сылнымутысо образше. Олицетворений. Эпитет. Метафор. Прозо ден почеламут кокласе икгайлык да ойыртеп.
- Пүртүс теме кызытсе марий литературышто.

Тунемше ий мучаште мом ыштен моштышаш

- Түрлө жанран литератур произведенийым умылен лудшаш.
- Произведенийын темыжым, тун шонымашыжым рашемдымаш.
- Произведенийым устан лудшаш: логический пералтышым да чарналтышым, ойсемым кучылтшаш, текст дене келшышын ой йогыным эскерышаш.
- Содержанийым түрлө йон дене каласкалышаш (тичмашын тунжым ойырен, план почеш, герой ден событий влаклан акым пуэн, геройын ойыртепалтше койышыжым почын).
- Произведенийым лончылымо да образ дене кылдалтше йодыш – влаклан вашмутым пуышаш.
- Текстым ужаш – влаклан шеледен., вуймутым пуэн моштышаш.
- Түрлө произведенийласе герой – влакын- койыш – шоктышыштым тагастарышаш, икгайлыкым да ойыртемым муын моштышаш.
- Түрлө авторын ик темылан возымо сылнымутыштым тагастарышаш.
- Шке семын лудмо произведений – влакын содержанийыштым герой ден событий – влакым палышаш.
- Тематике да жанр икгайлык негызеш шочмо литературым руш да вес калык литератур дене тагастарышаш.
- Планым чоңышаш, түрлө сынан творческий пашам возышаш.
- Ушеш тунемшаш да устан каласкалышаш.

Наизусть тунемшаш произведений – влак

С.Чавайн «Ото»

Г.Микай «Пормо»

М.Казаков «Миша»

З.Дудина «Авай дене пырля»

Шадт Булат «Ший памаш»

С.Вишневский «Марий Эл»

Тематический план

Урок шот дене тематический планирование

Урокын темыже	Урокын типше	Пуышаш шинчымаш	Эртарыме жап	Фактический жап
Мут	Комбинированный урок	Мут искусство. Лудшыен да книга. Автор да герой. Лит.теорий: сылнымутан литератур-мут искусство		
Калык ойпого. Калык мут. Калык Тушто.	У шинчымашым налме урок	Калык чон поянлык. Тудым каласкалыше да погышо-влак. Ойпогын шарлымже. Калыкмутын туныктен каласымыже. Пуртусышто лийшаш вашталтышым турло пале гоч эскерымаш. Нунын турло теме дене кылдалтмышт. Туштын турло содержанияйже. У да тошто тушто-влак. Туштын чоналтмыже.		
Ойпогын жанрже.	У шинчымашым налме урок	Ойоро гоч калыкын ушан шомакше-влакым палымаш. Нунын турло теме дене кылдалтмышт. Калык ойпого нерген шинчымашым ешарымаш, шинчымашым тергымаш.		
«Ший Пуян Пампалче»	У шинчымашым налме урок	«Ший Пуян ший Пампалче» йомакын содержанияйже. Йомакысе герой-влак.		
«Ший Пуян ший Пампалче» йомак	Шинчымашым пенгыдем дыме урок	Йомакын тун шонымашыже, йылме ойыртмемже. Лит.теорий: калык ойпого. Жанрже-влак.		
«Першут. Кутко суан» йомак	У шинчымашым налме урок	Пет Першутын илыш корныжо. «Кутко суан» йомакын содержанияйже.		
«Першут. Кутко суан» йомак	Шинчымашым пенгыдем дыме урок	Йомакын тун шонымашыже. Йомакыште мурын верже. Лит. Теорий: литератур, йомак, Автор. Повествователь. Фантастике. Тема. Тун шонымаш.		
Программе почеш лудмем произведений-влак	Урок деч ордышто лудмо-произведений-влакым лончылы мо урок	К.Беляев «Ко тыгай патыр?», Б.Данилов «Туняште мо эн писе, патыр да мастер», М.Илибаева «Кож да лапчык пыл» и т. м.		
«Чавайн «Поэт лудмем кузе лекте» йомак	У шинчымашым налме урок	Сылнымутан литературышто Поэтын шочмыжо.		
«Чавайн «Ото» йомак	У шинчымашым налме урок	«Ото» почеламутын шочмыжо, поэтын моторлык нерген		

11.	Н.С.Мухин. «Ото»почеламут	У шинчымашым налме урок	Поэтын ылыш корныжо. «Ото» почеламутым лончылымаш		
12.	Н.С.Мухин «Кайык-влак», «Йолагай ден Пулагай» почеламут-влак.	У шинчымашым налме урок	Герой-влакын койыш-шоктышышт.Текст-влакым лудаш тунеммаш.		
13.	Г.Микай «Маскаиге» басне	У шинчымашым палме урок	Поэтын ылыш корныжо. Басне нерген умылымаш.Маскаигын образше.		
14.	Г.Микай «Пормо» басне	У шинчымашым налме урок	«Пормо»баснын содержанийже.Лит.теорий:басне,сюжет.Танастары маш.Юмор да сатир.		
15.	«Могай айдемым огыт пагале?» текст.	Йылыме лывырты ме паша	«Могай айдемым огыт пагале?» текстым возымаш.		
16.	М.Шкетан «Мичун уке ачажат» ойлымаш	У шинчымашым налме урок	Писательын ылыш корныжо да творчествомже.Ойлымашын 1 –ше ден 2-шо ужашлаже.		
17.	М.Шкетан «Мичун уке ачажат» ойлымаш	Шинчымашым пенгыдем дыме урок	Ойлымашын 3-6 ужашлаже Тун герой-влакын койыш-шоктышышт. Лит.теорий:ойлымаш, сюжет,пейзаж.повествова ний,описаний		
18.	Шабдар Осып «Гушка вий дене» повесть	У шинчымашым налме урок	Писательын ылыш корныжо. «Тошто сад», «Шыже паша» ужаш-влакым лудын лончылымаш		
19.	Шабдар Осып «Гушка вий дене» повесть	Шинчымашым пенгыдем дыме урок	Повесть гыч «Шошым», «Ксенеж», «Олма погымаш» ужаш- влакым лончылымаш.		
20.	М.Казаков «Миша» почеламут	У шинчымашым налме урок	Поэтын ылыш корныжо да творчествомже.»Миша» почеламутын лудын лончылымаш.		
21.	И.Одар «Таргылтыш» ойлымаш	У шинчымашым налме урок	Писательын ылыш корныжо да творчествомже. «Таргылтыш» ойлымашым лудын лончылымаш.		
22.	Н.Ильяков «Латик	У шинчымашым	Писательын ылыш корныжо. «Латик кролик»ойдымашын		

Йлымаш	налме урок.	темыже да тун шонымашыже.		
в «Латик	Шинчымашым	Герой-влакын койыш-шоктышыштым лончылымаш		
Йлымаш	пенгыдем дыме урок			
дров- ду, авай»	У шинчымашым налме урок	Ешартыш литератур почеш поэтын илыш корныж дене палдарымаш. «Тау, авай» почеламутым лончылымаш.		
г.				
«Авай я»	У шинчымашым налме урок	Поэтын илыш корныж дене палдарымаш, почеламутым лончылымаш.		
ем»	Йылме лывырты ме паша	Шке ава нерген сылнымут текстым возымаш.		
«Изи ымаш.	У шинчымашым налме урок	Писательын илыш корныж нерген палдарымаш. «Изи тумо» ойлымашын содержанияныже дене паша.		
«Изи ымаш..	Шинчымашым пенгыдем дыме урок	Ойлымашым темыже да тун шонымашыжым рашемдымаш. Тун геройын образше.		
«Чодыра очеламут	У шинчымашым налме урок	Поэтын илыш корныжо да творчествыже. «чодыра йомак» почеламутын темыже да тун шонымашыже.		
в. «Выле- урий», к»	У шинчымашым налме урок	Ешартыш литератур почеш писательын илыш корныжо Пуртус суретлам ончыктышо ойлымаш-влак дене палдарымаш		
-влак.				
ат «Ший очеламут	У шинчымашым налме урок	Поэтын илыш корныжо да творчествыже. «Ший памаш» почеламутым лончылымаш. Лит. теорий: лирический почеламут. Рифме. Образ. Олицетворений. Эпитет. Метафор. Пуртус теме.		
м те» текст	Йылме лывырты ме паша	Шочмо пуртусын поянлыкшым, сылнылыкшым сылнымум полшымо дене суретлымаш.		
вский Эл»	У шинчымашым налме урок	Поэтын илыш корныжо да творчествыже. «Марий Эл» почеламутым лончылымаш		
т				
Сильби Чуваш	У шинчымашым налме урок	Авторын илыш корныжо да творчествыже. «Шумбел Чуваш мландем» почеламутын темыже ден тун шонымашыже.		
т				
ок	Чыла тунеммым			

